

- університету права. 2014. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkur_2014_1_69 (дата звернення: 24.02.2021).
3. Методика дактилоскопічної експертизи. Експертна спеціальність 4.6. «Дактилоскопічні дослідження» / укл. І. І. Жолтанська, В. А. Кузнєцов, А. В. Щавелєв, Ю. В. Димитрова, Н. В. Кушніренко. Київ : ДНДКЦ МВС України, 2014. 119 с.

4. Інформаційно-методичний лист з правил поводження з об'єктами-носіями, на яких можуть бути залишені як сліди рук, так і сліди біологічного походження осіб, причетних до учинення злочину при огляді місця події та в лабораторних умовах. Київ : ДНДКЦ МВС України, 2012. 5 с.

І. В. Богданюк,

кандидат юридичних наук, старший дослідник, завідувач лабораторії інженерно-технічних, екологічних, військових досліджень та досліджень відео-, звукозапису ННЦ «ICE ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4782-9986>, e-mail: bogdanyuk.hniise@gmail.com

О. В. Бублик,

науковий співробітник ННЦ «ICE ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0215-6653>, e-mail: olexbublyk@ukr.net

ЕКСПЕРТНИЙ АНАЛІЗ ДЕЯКИХ ЧИННИКІВ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА НАСТАННЯ НЕЩАСНИХ ВИПАДКІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ВИКОНАННЯМ РОБІТ В ОХОРОННІЙ ЗОНІ ЕЛЕКТРОМЕРЕЖ

Анотація. Розглянуто експертну практику дослідження настання нещасних випадків під час виконання робіт в охоронній зоні електромереж з недотриманням нормативних вимог з боку посадових осіб і виконавців робіт. Проведено аналіз наявності причинно-наслідкових зв'язків між їх діями (бездіяльністю) і настанням досліджуваної події.

Ключові слова: експертиза, дослідження, охоронна зона електромереж, нещасні випадки, причини.

Abstract. The report analyzes current state of domestic environmental and tax legislation in the field of waste management. Contradictions in determining the hazard class of waste under environmental and tax legislations have been identified. The way to solve the problems of conducting forensic examinations of environmental offenses in determining the rate of environmental tax for waste disposal is recommended.

Keywords: waste, environmental tax, hazard, toxicity, hazard class.

Аннотация. Рассмотрена экспертная практика исследования наступления несчастных случаев во время выполнения работ в охраняемой зоне электросетей с несоблюдением нормативных требований со стороны должностных лиц и исполнителей работ. Проведён анализ наличия причинно-следственных связей между их действиями (бездействием) и наступлением исследуемого события.

Ключевые слова: экспертиза, исследование, охраняемая зона электросетей, несчастные случаи, причины.

Згідно з визначенням «повітряна лінія електропередачі або повітряна лінія електропередавання (ПЛ) (англ. Overhead power line) — лінія для передавання електричної енергії по проводах, підвішених у повітрі до опор за допомогою ізоляторів та спеціальної арматури. Є однією з основних ланок енергетичної системи, яка призначена для передавання та розподілу електричної енергії напругою до і понад 1 кВ без зміни її параметрів» [1].

Експертна практика свідчить, що останнім часом сумна статистика нещасних випадків унаслідок ураження електричним струмом поповнилася випадками спроб зробити фото або селфі на електроопорах чи на

території підстанцій. У гонитві за ефективним знімком підлітки проникають на території підстанцій, вилазять на опори ліній електропередач та на залізничні вагони електрифікованих колій, не розуміючи небезпеки, яка їх там очікує.

Законом України «Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів» [6] визначено: «охоронні зони об'єктів енергетики — зона вздовж повітряних і кабельних ліній електропередачі, навколо електростанцій, трансформаторних підстанцій, розподільних пунктів та пристроїв <...>, споруд альтернативної енергетики тощо для забезпечення нормальних умов їх експлуатації, запобігання ушкодженню, а також для зменшення їх негативного впливу на людей, суміжні землі, природні об'єкти та довкілля».

Охоронну зону визначено вздовж усіх повітряних та кабельних ліній електропередач у вигляді земельної ділянки та повітряного простору, обмежених вертикальними площинами, що віддалені обабіч лінії від крайніх проводів за умови невідхиленого їх положення.

Дотримання охоронних зон забезпечує безпечну роботу об'єктів електромережевого господарства, покращення якості електропостачання та можливість уникнути відключень електричної енергії у споживачів, які можуть статися в результаті контактування фаз з гіллям дерев, обриву проводів внаслідок падіння дерев чи гілля, спалювання сухою травою під лініями електропередач, пошкодження сільськогосподарською технікою, що (в свою чергу) також може призвести до травмування людей внаслідок ураження електричним струмом. Низові пожежі внаслідок спалювання сухої трави та очерету через іонізоване повітря можуть призвести до вимкнення ліній електропередач.

Згідно з «Правилами охорони електричних мереж» [2] у межах охоронних зон електромереж без письмової згоди енергопідприємств, у віданні яких перебувають ці мережі, а також без присутності їх представника заборонено:

- будівництво, реконструкція, капітальний ремонт, знесення будівель і споруд;
- здійснення усіх видів вантажно-розвантажувальних та земляних робіт, вирубування дерев, розташування

загонів для худоби, установлення дротяного чи металевого загородження;

- проїзд машин або механізмів загальною висотою з вантажем або без нього від поверхні дороги понад 4,5 м;
- виконання земляних робіт в охоронній зоні підземних кабельних ліній електропередач на глибині понад 0,3 м, а на орних землях — на глибині понад 0,45 м, а також розрівнювання ґрунту.

Підприємства, установи, організації та окремі громадяни, які мають намір виконувати роботи у межах охоронних зон електричних мереж, повинні не пізніше ніж за 3 доби повідомити про це відповідні енергопідприємства та отримати письмовий дозвіл від них для виконання робіт.

Аналіз експертної практики дає можливість виділити серед причин настання нещасних випадків під час виконання робіт у межах охоронних зон електричних мереж об'єктивні (технічні) та суб'єктивні (організаційні) фактори. До об'єктивних факторів належать створення безпечних виробничих процесів та упередження небезпечних аварійних ситуацій шляхом використання ергономічних та комфортних виробничих дільниць, раціональним розміщенням виробничого обладнання, застосуванням відповідних засобів захисту. Суб'єктивними (організаційними) факторами є професійний відбір, навчання працівників і перевірка їх знань та навичок безпечної праці, включення вимог безпеки в нормативно-технічну, проектно-конструкторську, технологічну документацію й дотримання цих вимог та забезпечення функціонування системи управління охороною праці шляхом створення відповідних служб і призначення посадових осіб для вирішення конкретних питань охорони праці [4, 5]. Створення роботодавцем на підприємстві дієвого контролю за функціонуванням системи управління охороною праці дає змогу запобігти настанню нещасних випадків.

На підприємствах виконання робіт в охоронній зоні електромереж з недотриманням вимог «Правил охорони електричних мереж» [2] призводить до настання нещасних випадків з отриманням електротравм.

Наведемо кілька прикладів із експертної практики. В одному із сільськогосподарських підприємств на відгодівельному комплексі водій спеціального автомобіля марки ЗІЛ, обладнаного металевим бункером та шнековим вивантажувачем сухих кормів, після вивантаження частини кормів не перевів шнековий вивантажувач в транспортне положення (при цьому загальна висота автомобіля з піднятим шнековим вивантажувачем складала 6,5 м) та продовжив рух до сусіднього приміщення. Проїзд водій здійснив під повітряною ЛЕП 0,4 кВ, проводи якої піднято на 6 м від рівня землі, внаслідок чого шнековий вивантажувач обірвав проводи ЛЕП, а водій отримав тяжку електротравму.

Усупереч вимогам Правил охорони електричних мереж [2] директор комунального підприємства з утилізації побутових відходів розмістив полігон для їх утилізації у межах охоронних зон повітряних ліній електропередач без письмової згоди енергопідприємства, у віданні якого перебуває ПЛ 10 кВ. У досліджуваному випадку водій

заїхав на майданчик безпосередньо під повітряну лінію електропередач і вийшов з автомобіля, залишивши без нагляду автомобіль. Водночас вантажник, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, вийшов з автомобіля, підійшов до виносного пульта керування та самостійно, без дозволу водія почав піднімати бункер сміттєвоза для розвантаження побутових відходів, під час чого стався електропробій повітряного простору між кузовом сміттєвоза й одним із нижніх дротів лінії електропередач. У результаті цього електричний струм з повітряної лінії електропередач напругою 10 кВ пройшов через повітряний простір, піднятий бункер сміттєвоза та тілом вантажника, який руками тримався за металеві рукоятки гідравлічних розподільвачів, що призвело до його загибелі внаслідок ураження електрострумом.

Поширеними є нещасні випадки, пов'язані з виконанням робіт у межах охоронних зон повітряних ліній електропередач з використанням автомобільних кранів. Характерним є нещасний випадок, що стався з електромонтером дільниці з експлуатації розподільчих електромереж, який за вказівкою посадової особи виконував обов'язки стропальника під час вивантажування залізобетонних опор в охоронній зоні ПЛ та спрямовував вантаж на місце складування, тримаючись рукою за стропу крана. Після наближення на неприпустимо близьку відстань до проводу ПЛ металеві стропи крану, стався електропробій повітряного простору між стропами крану й одним із дротів лінії електропередач. Внаслідок недотримання нормативно-технічних вимог з електробезпеки та охорони праці електромонтер від ураження електрострумом загинув на місці. У цій ситуації посадова особа підприємства і виконавець робіт мали технічну можливість уникнути настання нещасного випадку шляхом дотримання чинних вимог нормативних документів з електробезпеки та охорони праці.

Отже, настання нещасних випадків під час виконання робіт в охоронній зоні електромереж свідчить про незадовільне функціонування системи управління охороною праці на підприємствах, низький рівень трудової та виробничої дисципліни та зобов'язує вживання відповідних заходів посадовими особами, як того вимагає ст. 13 Закон України «Про охорону праці» [7] і ст. 153 Кодексу законів про працю України [8].

Список використаних джерел

1. Енергетика: історія, сучасність і майбутнє : в 5 кн. Кн. 2 : Пізнання й досвід — шлях до сучасної енергетики / Є. Т. Базєєв, Г. Б. Варламов, І. А. Вольчин, С. В. Казанський, Л. О. Кесова; Наук. ред. Ю. О. Ландау, І. Я. Сігал, С. В. Дубовської. Київ, 2013. 327 с.
2. Правила охорони електричних мереж : затв. Постановою КМУ від 04.03.1997 р. № 209. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0011-98> (дата звернення: 12.02.2021).
3. Вітюк І. Я. Обмеження прав на використання земель енергетики в Україні // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2013. № 1 (7). URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2013/n1/13viyevu.pdf>.
4. Методика експертного дослідження причинних зв'язків, реєстраційний код 10.5.01. URL: <https://rmpse.minjust.gov.ua/page/9> (дата звернення: 04.02.2021).

5. Бублик О. В. Деякі особливості експертного дослідження причин нещасних випадків, пов'язаних з експлуатацією електроустановок // Актуальні питання судової експертизи і криміналістики : зб. мат.-лів Міжнарод. наук.-практ. конф., присвяч. 150-річчю з дня народження Засл. проф. М. С. Бокаріуса (Харків, 18—19.04.2019). Харків : ХНДІСЕ, 2019. С. 348—350.
6. Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів : Закон України від 09.06.2010 р. № 2480-VI (зі змін. та допов.) // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2011. № 1. Ст. 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2480-17> (дата звернення: 04.02.2021).
7. Про охорону праці : Закон України від 14.10.1992 р. № 2694-XII (зі змін. та допов.) // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1992. № 49. Ст. 668. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2694-12> (дата звернення: 17.02.2021).
8. Кодекс законів про працю України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2694-12> (дата звернення: 17.02.2021).

І. В. Богданюк,

кандидат юридичних наук, старший дослідник, завідувач лабораторії інженерно-технічних, екологічних, військових досліджень та досліджень відео-, звукозапису ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4782-9986>, e-mail: bogdanyuk.hniise@gmail.com

І. П. Крайнов,

доктор технічних наук, професор екології, головний науковий співробітник ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9307-5807>, e-mail: iec2001@ukr.net

К. В. Чернігівський,

науковий співробітник ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6414-3321>, e-mail: 0675719239@ukr.net

ПРОБЛЕМИ СУДОВОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПІД ЧАС ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОМІРНОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ СТАВОК ЕКОЛОГІЧНОГО ПОДАТКУ ЗА РОЗМІЩЕННЯ ВІДХОДІВ

Анотація. Проаналізовано сучасний стан вітчизняного природоохоронного та податкового законодавства у сфері управління відходами. Рекомендовано шляхи вирішення проблем проведення судових експертних досліджень екологічних правопорушень під час визначення ставки екологічного податку за розміщення відходів.

Ключові слова: відходи, екологічний податок, небезпека, токсичність, клас небезпеки.

Abstract. The report analyzes the current state of domestic environmental and tax legislation in the field of waste management. Contradictions have been identified in determining the hazard class of waste under environmental and tax laws. The way to solve the problems of conducting forensic expert research of environmental offenses in determining the rate of environmental tax for waste disposal is recommended.

Keywords: waste, environmental tax, hazard, toxicity, hazard class.

Аннотация. Проанализировано современное состояние отечественного природоохранного и налогового законодательства в сфере управления отходами. Рекомендованы пути решения проблем проведения судебных экспертных исследований экологических правонарушений при определении ставки экологического налога за размещение отходов.

Ключевые слова: отходы, экологический налог, опасность, токсичность, класс опасности.

Одним із найважливіших аспектів судової екологічної експертизи правопорушень у сфері управління відходами є визначення класу їх небезпеки, який впливає не тільки на ступень ймовірного негативного впливу на довкілля та здоров'я людей, а й визначає ставки екологічного податку та розмір відшкодування збитків у разі забрудненні довкілля, впливає на ступінь відповідальності посадових осіб за ці правопорушення.

Відповідно до Закону України «Про відходи» [2] відходи за своїми небезпечними властивостями поділяють на чотири класи і підлягають обов'язковому обліку. Визначають клас небезпеки відповідно до нормативно-правових актів, що затверджують у встановленому порядку. Раніше таким документом був ДСанПіН 2.2.7.029-99 [3], який встановлював порядок визначення класу небезпеки відходів. Але 2014—2018 рр. постановами та наказами уповноважених органів виконавчої влади було припинено дію державних стандартів колишнього СРСР, що діяли в Україні, та міждержавних стандартів СНГ, що були розроблені до 1992 року. Зокрема, було скасовано ДСанПіН 2.2.7.029-99 та ГОСТ 12.1.007-76, яким визначалися норми та показники, залежно від яких встановлюють класи небезпеки шкідливих речовин (зокрема, відходів).

Замість скасованих документів не було розроблено нових. На сьогодні в Україні відсутні чинні нормативно-правові, нормативно-технічні та спеціальні технічні акти, затверджені у встановленому порядку, що визначають поняття класу небезпеки відходів та порядок його визначення. Цей факт створює значні труднощі для проведення судових екологічних експертиз щодо екологічних правопорушень, пов'язаних із негативним впливом на довкілля відходів (небезпечних хімічних речовин техногенного і/або антропогенного походження), а також викидів забруднювальних речовин в атмосферне повітря та водні ресурси та визначення екологічної шкоди.

Друга проблема виникає під час проведення судових екологічних експертиз щодо правопорушень, пов'язаних із визначенням ставок екологічного податку за розміщення відходів та порушенням вимог Податкового кодексу щодо екологічного податку за розміщення відходів. Ставка податку залежить від класу небезпеки відходу. У Податковому кодексі [1] (усупереч законодавству про